

**BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI INTELEKTUAL FAOLIYATGA
TAYYORLASHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI**

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.49.25.027>

Maxamatova Feruza Safaraliyevna

*Jizzax lavlat pedagogika institute “Pedagogika ta’limi nazariyasi”
kafedrası o’qituvchisi*

Anotatsiya: Ushbu maqolada bo’lajak o’qituvchilarni intellektual faoliyatga tayyorlashning ilmiy-nazariy asoslari hamda bo’lajak o’qituvchilarni intellektual faoliyatga tayyorlashda sharq mutafakkirlarlarining pedagogik g’oyalaridan foydalanish, ta’lim jarayonida bo’lajak o’qituvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish masalalari bayon etilgan.

Kalit so’zlar: Intellektual faoliyat, intellektual salohiyat, intellektual ong, aql-idrok, ta’limni intellektuallashtirish.

**НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ
БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Махаматова Феруза Сафаралиевна

*Преподаватель кафедры “Теория педагогического образования”
Джизакского государственного педагогического института*

Аннотация: В статье рассмотрены научно-теоретические основы подготовки будущих учителей к интеллектуальной деятельности и использование педагогических идей мыслителей-востоковедов при подготовке будущих учителей к интеллектуальной деятельности, развитие интеллектуального потенциала будущих учителей в учебном процессе задано.

Ключевые слова: интеллектуальная деятельность, интеллектуальный потенциал, интеллектуальное сознание, интеллект, интеллектуализация образования.

**SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE
PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR INTELLECTUAL
ACTIVITY**

Makhmatova Feruza Safaraliyev

*Jizzakh lavlat Pedagogical institute teacher of the department “theory of
pedagogical education”*

Annotation: This article describes the scientific and theoretical basis of preparing future teachers for intellectual activity and the use of pedagogical ideas of oriental thinkers in the preparation of future teachers for intellectual activity, the development of intellectual potential of future teachers in the educational process given.

Keywords: Intellectual activity, intellectual potential, intellectual consciousness, intelligence, intellectualization of education.

Pedagogika oliy ta’lim muassasalarida talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlash murakkab jarayon bo’lib, uni oqilona amalga oshirish bo’lg’usi

pedagog kadrning kasbiy yetukligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ma'lumki, muayyan yo'nalish va mutaxassislik bo'yicha kadr tayyorlash to'plangan tajriba, ilmiy izlanishlar asosida tartibga tushirilgan ta'lim standartlari, shuningdek, uni huquqiy jihatdan ta'minlovchi me'yoriy hujjatlar, o'quv-metodik adabiyotlar tizimi asosida amalga oshiriladi. Demak, bunda bo'lajak o'qituvchilarni intellektual faoliyatga tayyorlash masalasi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashning asosiy omili hisoblanadi hamda ta'lim sifatining asosi bo'lib xizmat qiladi. Ko'rinib turibdiki, oliy ma'lumotli kadr tayyorlashda o'zaro uzviy bog'langan ikki jarayon mavjudki, biri intellektual salohiyat, ikkinchisi esa intellektual faoliyat hisoblanadi. Shuning uchun ham bo'lajak o'qituvchilarni intellektual faoliyatga tayyorlashning nazariy asoslaridan foydalanish to'g'ri bo'ladi.

Ma'lumki, ta'lim jarayonini intellektuallashtirish qaralayotgan jarayon yoki hodisani o'rganishga nisbatan innovatsion yondashuv qilishni talab etadi. Bunday yondashuvlar manbalar to'g'risidagi ma'lumotlar, ularga mos axborotlar va bilimlar banki negizidagi ko'nikma va malakalarni shakllantirishning optimal variantlarini ishlab chiqishga imkoniyat yaratadi. Ular negizida shakllantiriladigan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish o'ziga xos pedagogik tadqiqot hisoblanib, bo'lajak o'qituvchilarni intellektuallashtirilgan kasbiy faoliyatga tayyorlashda muhim didaktik asos bo'ladi. Ushbu sohada olib borilgan izlanishlar natijalarining ko'rsatishicha, rejalashtirilayotgan intellektuallashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishda innovatsion yondashuvlar talab qilinadi va ular ushbu jarayonlarni optimallashtirishga yordam beradi. Ular: manbalarni ilmiy asosda o'rganish, kreativ yondashuvlar qilish, manbalarni tizimli tadqiq qilish, ko'nikma va malakalarni shakllantirishni axborotlashtirish negizida intellektuallashtirilgan ko'nikma va malakalarni shakllantirish kabilarning optimal variantlarini ishlab chiqishlarga ham fundamental asos bo'la oladi. Endi bevosita intellektuallashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish jarayoniga o'tamiz. Bunga sabab qo'yilgan muammoni hal qilishning har bir harakati ta'lim sifatini kafolatlashga xizmat qiladi va bu o'z navbatida ta'lim sifati kafolati bilan uning samaradorligini oshirishga qaralayotgan harakatlar majmuidan iborat bo'lgan innovatsion faoliyatdir.

Intellektual faoliyat - insonning fan, texnologiya, adabiyot, badiiy va badiiy dizayn sohasidagi aqliy (aqliy, ma'naviy, ijodiy) faoliyati. Intellektual faoliyat insonning ratsional bilim qobiliyatidan foydalanishini aks ettiradi.

O'zbek xalqining o'tmishiga nazar soladigan bo'lsak ajdodlarimiz ham yoshlar intellektual salohiyatini yuksaltirishga doimo e'tibor berib kelgan va ularning doimiy amaldagi orzusi bo'lgan. Bunday orzuga erishish nafaqat oila boshlig'i yoki ta'lim muassasalaridagi murabbiylar, balki yurtimizning donishmandlari-ziyolilari (olimlar, shoirlar, yozuvchilar, tarixchilar, hadischilar va h.k.) va adolatparvar hukmdorlarning ham bosh maqsadi bo'lgan. Jumladan, Abu Nasr Farobiyning fozillar jamiyati, Yusuf Xos Hojibning "Saodatga eltuvchi bilim", shuningdek, At-Termiziy, Ahmad Yassaviy, Imom al-Buxoriy, Bahouddin Naqshband, Hoja Ahrori Valiy, Al-Marg'inoniy, An-Nasafiy, Az-Zamahshariy, Najmiddin Kubro, Ya'qub Charhiy, Xoja Muhammad Porso, Kosoniy, Xoja Yusuf Hamadoniy, Abdulholiq G'ijdivoniy va boshqalarning ilmi hadis yo'nalishidagi ta'limotlari va Al-Xorazmiyning dunyoviy ahamiyatga ega bo'lgan kashfiyotlari, Ibn Sino tibbiyoti, Abu Rayhon Beruniyning qomusiy ilmi va ijtimoiy axloqiy qarashlari, Amir Temur davlatchiligi va tuzuklari hamda uning adolatli ijtimoiy-

tashkilotchilik ishlari, Mirzo Ulug‘bekning koinot haqidagi ta’limoti, Mirzo Boburning ta’limni («Xatti Boburiy») isloh qilish sohasidagi, Alisher Navoiyning adolatli jamiyat va ma’rifatga chaqiruvchi ta’limotlari, Ma’mun akademiyasining ta’limotlarida teran ifoda qilingan.

Zero, mamlakatimiz Birinchi Prezidenti Islom Karimov ta’kidlaganidek: “... hech shubhasiz, buyuk ajdodlarimiz merosiga tayangan holda hozirgi zamon va taraqqiyotning yangi va yuksak cho‘qqilarini egallashga intilishimiz, o‘zimizning nimalarga, qanday ulkan ishlarga qodir ekanligimizni namoyon etishimiz, barchamiz, avvalo, navqiron avlodimiz uchun ham qarz, ham farz bulishi shart”.

Hozirda bunday boy o‘tmish merosimizga ega bo‘lgan ajdodlarimiz orzusiga mustaqillik tufayli erishildi va respublikamiz ahlini turli jabhalarida tub burilishlarga, islohotlar qilishga ilhomlantirdi. Jumladan, ta’lim tizimida qabul qilingan yangi tahrirdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun qabul qilinib, bulardan maqsad – ta’lim sohasini tubdan isloh qilishni, uni o‘tmishdan qolgan zararli sarqitlardan to‘la xolis etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasidagi yuksak ma’naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlashning milliy tizimini yaratishdir.

Inson ahloqi aqlga, xulq va hatti-harakati esa ilm-fanni o‘rganishga va ma’rifatga asoslangandagina ma’naviy kamolotga erishadi. Mutafakkir allomalarning fikricha, insonparvarlik g‘oyalarining amalga oshishi, ma’naviy barkamollikka erishuv chuqur bilim olish va ma’rifatli bo‘lishga bog‘liq. Shuning uchun ham ular ilmlilikni umuminsoniy qadriyat darajasida ulug‘laydilar, jamiyatning barcha a‘zolarini ilm egallashga chaqiradilar, ilmning inson ma’naviy hayotda tutgan o‘rnini yuqori baholaydilar.

Forobiy pedagogik qarashlarini, ta’lim-tarbiya haqidagi ta’limotini o‘rganishda inson hislatlari to‘g‘risidagi falsafiy fikrlari nihoyat muhim ahamiyat kasb etadi. Forobiy o‘zining falsafiy qarashlarida odamning tuzilishini, ruhiyatini, moddiy va ma’naviy olamini o‘rganishga ahamiyat beradi. Forobiy ta’limotiga, inson barcha boshqa jismlarda bo‘lmagan qobiliyat va kuchga-ruhiy quvvatga-aql va so‘zlash qobiliyatiga ega, bu kuch uni tabiatdagi boshqa jismlardan ajratib turadi va uning ustidan hokim bo‘lish imkoniyatini berganligida namoyon bo‘ladi.

Forobiy bu dunyoqarashida narsa hodisalarni bilish, inson aqlini bilim bilan boyitish uni ilmi, ma’rifatli qilish uchun hizmat qiluvchi ruhiy jarayonlarga alohida e’tibor beradi. Forobiy o‘zining “Baht-saodatga erishuv haqida”, “Fanlarning tasnifi”, “Falsafani o‘rganishdan oldin nimani bilish kerakligi to‘g‘risida”, “Ilmlar va san’atlar fazilati” kabi ko‘plab risolalarida insonning ma’naviy rivojlanishi ilm-ma’rifatga bog‘liqligini ta’kidlaydi.

Abu Rayhon Beruniy bilim umuminsoniy qadriyatlarni o‘rganishning kaliti ekanligini alohida ta’kidlaydi. Ilm-ma’rifatli odam jamiyat taqdiri, insonlar taqdiri uchun kurashuvchan, barcha yomonliklardan uzoqdir. “Ilmning foydasi ochko‘zlik bilan oltin-kumush to‘plash uchun bo‘lmay, balki u orqali inson uchun zarur narsalarga ega bo‘lishdir”. Umuman, Abu Rayhon Beruniy ilm-fanning buyuk homiysi va muhlisi sifatida mamlakatning obodonchiligi ilm-fanning gullashida, odamning baxti esa uning bilim va ma’rifatida deb bildi. Yaratgan asarlarida u ta’lim-tarbiyaga doir she’r va hikmatlardan misollar keltirib, ular orqali har bir inson o‘z qalbining farmoyishiga ko‘ra hayr-ezgulikka intilishi, sun’iy obro‘, shuhrat qozonish uchun muruvvat va sharofat ko‘rsatmasligi kerakligini ta’kidlaydi.

Yusuf Hos Hojibning “Qutadg‘u bilig” asarida aqliy, ahloqiy, mehnat, jismoniy va nafas tarbiyasiga doir fikrlari katta tarbiyaviy ahamiyatga egadir. U insonni ulug‘laydi. Uning fikricha, insonning ulug‘ligi aql-idroki, so‘zlash qobiliyati, bilimi, uquvi, hunarga egaligidadir.

Sharq mutafakkirlari o‘z asarlarida bilish hamda inson aqliy tafakkuri masalalariga alohida o‘rin bergan. Xususan, Abu Nasr Forobiy inson tomonidan borliqni anglanishi, tabiat sirlarini anglashida ilm-fanning rolini hal qiluvchi omil sifatida baholaydi. Allomaning fikricha, inson tanasi, miyasi, sezgi organlari u tug‘ilganda mavjud bo‘lgan bo‘lsa, aqliy bilimi, ma’naviyati, ruhiyati, intellektual va ahloqiy sifatlari, характери, dini, urf-odatlar, ma’lumoti tashqi olam, ijtimoiy muhit ta’sirida, odamlar bilan tashkil etayotgan munosabatlari jarayonida shakllanadi.

Abu Nasr Forobiyning e’tiroficha, inson aqli, fikri uning ruhiy jihatdan yuksalishining mahsulidir. Inson bilimlarni o‘zlashtirar ekan, borliqda tirik mavjudotning yaratilish tarixigacha bo‘lgan ma’lumotlarni o‘zlashtira oladi, ularni yaratadi, ilmiy jihatdan asoslaydi.

Allomaning mazkur fikrlarini davom ettirgan holda Abu Rayhon Beruniy quyidagilarni ilgari suradi: “Inson narsa va hodisalarning faqat tashqi sifati hamda hususiyatlari haqida bilim olmay, balki tafakkuri, aqli tufayli narsa va hodisalarni taqqoslaydi, bir-biri bilan solishtirib ko‘radi, o‘z bilimlarining chinligini aniqlaydi”. Mutafakkir, shuningdek, odamlar tomonidan bilimlarni o‘zlashtirilib borishi yangi bilimlarning yaratilishiga olib kelishini aytadi: “Ilmlar ko‘pdir. Ular zamoni iqqolli bo‘lib, turli fikr va xotiralar ularga qo‘shilib borsa, ko‘payadi. Odamlarning ilmlarga rag‘bat qilishi, ilmlarni va ilm ahllarini hurmatlashi o‘sha iqqolning belgisidir. (Ayniqsa) hukmron kishilarning ilm ahlini hurmat qilishi turli ilmlarning ko‘payishiga sabab bo‘ladi”.

Abu Ali ibn Sino o‘z asarlarida bilim tushunchasiga sharh berish bilan birga bilimning chuqur o‘zlashtirilishi donishmandlik ekanligini alohida qayd etadi: “Ilm narsalarning inson aqli yordami bilan o‘rganilishidir. Bilim deb esa, narsalarni idrok qilishga aytiladi. Bu shundayki, inson aqli uni xato va yo‘ldan toymasdan turib unga erishishi kerak bo‘ladigan narsadir. Bordiyu, bu dalillar ochiq oydin bo‘lsayu, isbotlar chinakamiga bo‘lsa, u holda bunga hikmat – donishmandlik deyildi”.

Yusuf Hos Hojibning “Qutadg‘u bilig” (“Saodatga boshlovchi bilim”) asari ta’bir joiz bo‘lsa, bilimning mohiyati, uning ijtimoiy hayotdagi ahamiyati, inson kamolotini ta’minlashdagi roli, yozuvliklarni bartaraf etuvchi vosita ekanligi to‘g‘risidagi qomus sanaladi. Allomaning fikricha, bilimli bo‘lish ezgu ishlar tantanasini ta’minlovchi garov bo‘lib, uning yordamida hatto osmon sari yo‘l ochiladi:

Bahovuddin Naqshbandiy tariqatida avliyolik kuch-quvvatini ezgulikka, ilm-ma’rifatni rivojlantirishga yo‘naltirish yetakchi o‘rin tutadi. Binobarin, ilm-ma’rifat zulm va bid’atdan forig‘ bo‘lish yo‘lidir. Alloma tomonidan ilgari surilgan “Hilvat dar anjuman”, “Safar dar vatan” g‘oyalari mavjud bilimlarni suhbat hamda amaliyot yordamida o‘zlashtirish maqsadga muvofiqligiga ishoradir. Zero, bahs-munozaralarda, doimiy izlanishlarda hosil bo‘lgan ilm puxta va mustahkam bo‘ladi.

Alisher Navoiy bilimlarni izchil, uzluksiz o‘zlashtirish zarurligini uqtiradi. Shuningdek, ilm o‘rganish mashaqqatli yumush bo‘lib, uni o‘rganishda ayrim qiyinchiliklarni yengib o‘tishga to‘g‘ri kelishi, bu yo‘lda chidamli, qanoatli,

bardoshli bo‘lish orqaligina mukammal bilimga ega bo‘lish mumkinligini ta’kidlaydi.

Abdulla Avloniy esa inson aqliy kamoloti xususida to‘xtalar ekan, quyidagilarni bayon etadi: “Ilm dunyoning izzati, oxiratning sharofatidir. Ilm inson uchun g‘oyat muqaddas bir fazilatdur, zeroki, ilm bizga o‘z ahvolimizni, harakatimizni oyna kabi ko‘rsatur, zehnimizni, fikrimizni qilich kabi o‘tkir qilur, ilmsiz odam mevasiz daraxt kavidur”. Alloma bilim insonni jaholatdan qutqarishning eng samarali vositasi ekanligiga ham urg‘u beradi: “Ilm bizni jaholat qorong‘usidan qutqarur, madaniyat, ma’rifat dunyosiga chiqarur, yomon fe‘llardan, buzuq ishlardan qaytarur, yaxshi hulq, odob sohibi qilur. Bugun hayotimiz, salomatligimiz, saodatimiz, sarvatimiz, maishatimiz, himmatimiz, g‘ayratimiz, dunyo va ohiratimiz ilmga bog‘liqdur”.

C.Spearman aql-idrokning omil-analitik nazariyasini ishlab chiqdi. U “umumiy omil” ni ajratib turadi, unga ko‘ra intellekt “aqliy energiya”ning bir turi sifatida qabul qilinadi, uning darajasi har qanday xarakterdagi test topshiriqlarini muvaffaqiyatli bajarilishini belgilaydi.

R.Sternberg nazariyasida fikrlash jarayonlarining uch turi ajratilib ko‘rsatilgan:

-og‘zaki zakovat, bu so‘zlar zaxirasi

- eruditsiya, o‘qilganlarni tushunish qobiliyati

- amaliy aql, muammolarni hal qilish qobiliyati maqsadga erishish qobiliyati sifatida.

E.P. Torrans aqlning modelini taklif qildi, unda og‘zaki tushunish, fazoviy tasvirlar, induktiv fikrlash, hisoblash qobiliyati, xotira, sezish tezligi, nutq ravonligi kabi elementlar ta’kidlangan. Shuningdek, Torrens aql-idrok tuzilishida quyidagilarni ta’kidlaydi:

-konvergent fikrlash (lat. Convergere - konvergatsiya) - muayyan muammoni hal qilish uchun oldindan o‘rganilgan algoritmlardan to‘g‘ri foydalanish strategiyasiga asoslangan fikrlash shakli.

- divergent fikrlash (lat. Divergere - diverge) - fikrlash shakli, bitta vazifaga bir nechta echimlarni ishlab chiqarish strategiyasiga asoslangan.

Endi “intellektual faoliyat” tushunchasini ochishga harakat qilaylik. Ko‘pgina mualliflar odatda ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish va intellektual deb ataladigan uchta faoliyat turini ajratib ko‘rsatishadi. Ularning orasidagi farqlarni tahlil qilib, ular intellektual faoliyat o‘ziga xos xususiyatlarga ega (ma’lumot bilan ishlashga e’tibor berish, insonning intellektual qobiliyatlaridan foydalanish, malakalar) va quyidagi ta’riflarga javob berishini ta’kidlaydilar: intellektual faoliyat - bu iqtisodiy faoliyatning har qanday sohasida, shaxsning intellektual qobiliyatlari yordamida amalga oshiriladigan va axborot bilan ishlashga qaratilgan mehnat faoliyati turi.

Inson aqli - bu juda ko‘p qirrali miqdor. Bu insonning ijtimoiy foydali tomonini ham, uning individual xususiyatlarini ham belgilaydi, ongning asosiy namoyon bo‘lishi bo‘lib xizmat qiladi. Aslida, aql - bu bizni hayvonot dunyosidan ajratib turadigan narsa, bu inson uchun alohida ahamiyatga ega bo‘lib, unga atrofdagi dunyoni dinamik ravishda o‘zgartirish, o‘zi uchun atrof-muhitni qayta qurish va tez o‘zgaruvchan voqelik sharoitlariga moslashmaslik imkonini beradi. Aqliy qobiliyatni sinash yoki sinovdan o‘tkazish har qanday bosqichda shaxsiyatni yanada rivojlantirishni rejalashtirish, shaxsning intellektual, axloqiy va psixologik evolyutsiyasi yo‘nalishini aniqlashga imkon beradigan eng muhim

vazifadir. Psixologik tadqiqotning bir qator usullarida intellektual rivojlanish sinovlari alohida o'rin egallaydi.

Hayot davomida ruhiy holat va intellektual qobiliyat bevosita ikkita omilga bog'liq: ta'lim va kasbiy malaka darajasi. Yoshlikda inson olgan bilim darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, qarilikda shunchalik yaxshi aql saqlanib qoladi. Yosh yillarda olingan yuqori kasbiy tayyorgarlikka ega bo'lgan odamlar o'zlarining bilimlarini doimiy ravishda balog'at yoshiga etmoqdalar, ya'ni. butun umri davomida intellektual mashg'ulotlar bilan shug'ullanadi. Bundan kelib chiqadiki, agar inson intellektual ish bilan shug'ullanadigan bo'lsa, u butun umri davomida o'qiydi, o'zini takomillashtirishga intiladi. Intellektual faoliyat natijalari insoniyatning eng qimmatli mahsulotlaridir, ular mamlakatlar va ularda yashaydigan xalqlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosi hisoblanadi.

O'quvchi dunyoqarashini shakllantirishning bir necha maqbul shakl, metod va vositalari bo'lib, ular sirasida ma'naviy-ahloqiy, ijtimoiy-g'oyaviy, iqtisodiy, huquqiy, estetik va ekologik mavzularda tashkil etiluvchi suhbatlar, bahs-munozaralar, ma'ruzalar, muammoli vaziyatlarni yaratish asosida o'quvchilarni fikrlashga undovchi amaliy treninglar, debatlar, mustaqil ishlar, shuningdek, ishchanlik o'yinlari yanada samarali sanaladi.

Mustaqil ishlarni tashkil etish, hususan, muayyan mavzu asosida o'quvchilarni kichik ilmiy izlanishlarni olib borishga yo'llash ularning dunyoqarashlarini yanada boyib borishida poydevor bo'lib hizmat qiladi. O'smir hamda o'spirinlarni ma'lum nazariya yoki ta'limotlarning g'oyalariga nisbatan tanqidiy munosabat bildirish, metodologik mohiyatini ochib berish, shaxsiy fikrlarini bayon etishda asosli dalillarga tayangan holda ish ko'rishga undash ham o'zining ijobiy natijalarini beradi.

Ta'lim-tarbiya jarayonining izchil, uzluksiz, tizimli hamda aniq ijtimoiy maqsad asosida tashkil etilishi, mazkur jarayonda fanlararo aloqadorlik, shuningdek, dunyoqarashni shakllantirishda samarali sanaluvchi barcha mavjud omillarning birligiga tayangan holda ish ko'rish ko'zlangan maqsadga erishishning kafolatidir. Mazkur holat ma'lum ijtimoiy voqea-hodisalar mohiyatini turli nuqtai nazardan baholash, ularning rivojini ko'ra bilish, bir holatdan ikkinchi holatga o'tishini kuzatish, ularning o'zaro bog'liqligi va aloqadorligi, bir-birini taqozo etishini tushuna olish imkonini beradi. Shunday qilib, intellektual faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari har bir insonning ichki, shaxsiy fazilatlariga va tashqi omillarga bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Tolipov O'.Q. Oliy pedagogik ta'lim tizimida umummehnat va kasbiy ko'nikma hamda malakalarni rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari / Monografiya. – T.: Fan, 2004. – 173 b

2. Sharipov SH.S. Kasb-hunar ta'limida Talabalar ijodkorlik qobiliyatlarini uzluksiz rivojlantirish. Monografiya. –T.: Fan, 2005. – 140 b.

3. Maxamatova, F. (2021). Bo'lajak o'qituvchilarning kreativ sifatlarini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании.

4. Maxamatova, F. (2021). Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish masalalari. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании.